

Список бібліографічних посилань

1. Про вищу освіту : закон України : ред. від 09.08.2019. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37–38. Ст. 2004.
2. Положення про студентське самоврядування у вищих навчальних закладах. *Інформаційний вісник. Вища освіта*. Київ, 2002. № 7. С. 17.
3. Каюмова О., Яцків Т., Хауляк Я. Участь органів студентського (курсантського) самоврядування та їх об'єднань у формуванні та реалізації освітньої та молодіжної політики. Львів : Юриспруденція, 2008. 176 с.
4. Троцько Г. В. Студентське самоврядування як засіб розвитку особистості // Педагогічна і психологічна науки в Україні. Т. 1. Київ : Педагогічна думка. 2007. С. 296–307.

Одержано 31.10.2019

УДК 343.9

Цвітана Сергіївна БАРАНОВА,
викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ
КРИМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї

Українське суспільство вступило на якісно новий етап розвитку, в якому домінуючими є інформаційні технології та глобалізаційні процеси. За словами американського футуролога Елвіна Тоффлера, знання та культура на цьому етапі набувають значно більшої ваги, ніж будь-коли. За таких умов суспільство стає більш людиноцентристським, а індивідуальний розвиток особистості, з одного боку, стає основним показником прогресу, а з іншого – головною передумовою подальшого розвитку суспільства. Дитина потрапляє в певне людське середовище з уже сформованою культурою, ментальністю, сімейними традиціями тощо. Проте особистістю вона стає лише в процесі соціалізації, засвоївши все те, що є в її оточенні. Сім'я – першооснова суспільства, певна соціальна група, в якій найбільшою мірою проявляються індивідуальні особливості кожного з батьків, дітей, інших членів родини; реалізуються потреби; формується поведінка особистості; відбувається самопізнання, самоактуалізація та соціалізація. Саме ці фактори істотно впливають на зміст виховання майбутніх молодих людей, визначаючи певні тенденції [1, с. 193].

Отже, серед різних соціальних факторів, що впливають на становлення особистості, одним з найважливіших є сім'я. Традиційно родина – головний інститут виховання. Те, що людина набуває в сім'ї, вона зберігає протягом усього подальшого життя. Важливість сім'ї обумовлена тим, що в ній людина знаходиться протягом значної частини свого життя. У сім'ї закладаються основи особистості. Сім'я є природним середовищем первинної соціалізації дитини, джерелом її матеріальної та емоційної підтримки, засобом збереження і передання культурних цінностей від покоління до покоління. І саме від того, в якій атмосфері, відносинах з оточуючими, зростатиме дитина, буде залежати її майбутнє в цілому.

Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року визначає: «Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність. Ніхто не повинен зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує його гідність, поводження і покарання» [2].

Сьогодні, коли в незалежній демократичній Україні відбувається розуміння громадськістю важливості дотримання людських прав і свобод, насильство в сім'ї стає соціально усвідомленою проблемою. Насильство є серйозним порушенням прав людини, які держава повноважна відстоювати і захищати. Серед них – право на життя і фізичну недоторканність; право не бути об'єктом знущань чи жорстокого нелюдського або принизливого поводження; право на свободу від дискримінації за ознакою статі; право на здоровий та безпечний розвиток та інше. Часто дорослі не усвідомлюють як домашнє насильство впливає на дитину, якої шкоди зазнає дитяча психіка при спогляданні приниження, побиття, нездорової агресії однієї дорогої і близької людини до іншої, такої ж близької і дорогої. Дитина розривається між двома полюсами, часто приймаючи на себе провину за те, що діється.

Захист людини від жорстокості, попередження злочинів проти них є надзвичайно важливим, соціально значущим і актуальним завданням, вирішення якого носить міждисциплінарний характер. Проблема ускладнюється ще й тим, що значна частина постраждалих від насильства – вихідці з неблагополучних верств або «діти вулиці», в долях яких мало хто зацікавлений. Насильство є антитезою демократії – культури чуйності. На жаль, для багатьох людей найближчі люди стають джерелом небезпеки. Хоча насильству з боку агресивних чоловіків піддаються переважно жінки, і саме вони більше за все від нього страждають, ця проблема не може розглядатися лише як жіноча, і це вже факт. Людина, яка ґвалтує або б'є свою дружину, ображає всіх жінок і суспільство в цілому. Це не особиста справа домашнього насильника, а проблема, що потребує загальної уваги і конкретної державної політики для її розв'язання. Страждає все суспільство, тому проблема домашнього насильства повинна вирішуватися з урахуванням її багатомірності, базуючись на реальній ситуації в країні.

У контексті утвердження людиноцентристської парадигми в теорії та практиці виховання підростаючого покоління, подолання насильства над дітьми варто не забувати слова видатного педагогагуманіста Януша Корчака:

«Ми нехтуємо дитиною, бо в неї ще все попереду, багато годин життя. Зневажаємо розмаїття її життя... Дитину вивчають не як іншу, а як нижчу, слабшу, біднішу психічну організацію, ніби усі дорослі – учені та професори» [3, с. 76].

Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» дає визначення поняття насильства в сім'ї загалом та окремих його видів: фізичного, сексуального, психологічного, економічного, а також іншої термінології, пов'язаної з цим явищем. Отже, насильство в сім'ї – це будь-які умисні дії фізичного, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і завдають йому моральної шкоди, шкоди його фізичному чи психологічному здоров'ю [4].

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я «насильство – це навмисне застосування фізичної сили або влади, дійсне або у вигляді загрози, спрямоване проти себе, проти іншої особи або групи осіб, результатом якого є тілесні ушкодження, смерть, психологічна травма, відхилення в розвитку або різного роду збиток [5, с. 26].

Найпоширенішим серед всіх форм є домашнє насильство, яке включає такі форми як: фізичне, сексуальне, економічне, емоційне і психологічне насильство. Ці форми насильства взаємопов'язані один з одним. Психологічне насильство є «ядром» і вихідної формою для фізичного і сексуального насилля.

За статистикою, яку оприлюднили під час голосування за Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», понад 3 мільйони дітей в Україні щороку спостерігають за актами насильства у сім'ї або є їхніми вимушеними учасниками, а майже 70 % жінок піддаються різним формам знущань і принижень. Щорічно близько 1500 жінок, і ця тенденція збільшується за останні три роки, помирають від рук власних чоловіків. Діти скривджених матерів у 6 разів схильніші до суїциду, а 50 % – до зловживань наркотиками. Майже 100 % матерів, які зазнали насильства, народили хворих дітей – переважно з невротами, заїканням, енурезами, церебральним паралічем, порушенням психіки.

Домашнє насильство в Україні – причина 100 тисяч днів госпіталізації, 30 тисяч звернень до відділів травматології, 40 тисяч викликів лікарів. Водночас, лише 10 % постраждалих звертаються за допомогою. Адже донині багато хто вважає такі стосунки «нормальними». Розрахунки, проведені Інститутом демографії і соціальних досліджень на замовлення Фонду народонаселення ООН, говорять про те, що щорічно 1,1 млн українок стикаються з фізичною та сексуальною агресією в сім'ї, і більшість з них мовчать [6].

Неможливо не визнати, що сьогодні повної та реальної статистики про масштаби та частоту випадків насильства в сім'ї не існує, можливо причиною є те, що не пройшло ще навіть і двох років, як прийняли спеціальний закон та внесли зміни до кримінального законодавства України. До того ж залишаються й донині фактори, які створюють перепони для звернення реальних чи потенційних жертв до структур, що здійснюють заходи з протидії насильству в сім'ї. Це – обґрунтована занепокоєність жертв, що злочинець не буде заарештований, недовіра до правової системи, небажання відкривати свою таємницю суспільству та багато іншого. Таким чином, більшість випадків насильства залишаються невідомими. А тому, проблема домашнього насильства залишається бути дуже складною, великою, серйозною та не вирішеною.

Підсумовуючи, доходимо висновку, що проблема насильства в сім'ї в нашій державі має глобальні масштаби та потребує термінового плану дій. Кожна держава повинна співпрацювати заради попередження будь-яких проявів насильства, починаючи з расових особливостей та закінчуючи особливостями соціального статусу. За останні кілька років в Україні, дійсно, було зроблено серйозні кроки щодо протидії насильству. Зокрема: вдосконалення національного законодавства, прийняття національних програм і стратегій, проведення масштабних досліджень ситуації щодо насильства, розроблено і впроваджено в закладах освіти різні моделі профілактики насильства і реагування на його випадки, методичні посібники, інформаційні матеріали, навчання педагогічних працівників. Але для того, щоб дана проблема стала б хоча б контрольованою, не такою прихованою та мала позитивні результати зробити потрібно набагато більше.

Список бібліографічних посилань

1. Постовий В. Г. Тенденції виховання дітей і молоді в сучасній українській сім'ї // Особливості соціальної молодіжної політики в Україні та ФРН на сучасному етапі. Київ : МАУП, 2004. 336 с.
2. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 3103.
3. Корчак Януш. Право на повагу. Київ : Дух і літера. 2012. 304 с.
4. Про запобігання та протидію домашньому насильству : закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 20.10.2019).
5. Желіба О. Поняття «Насилля». «Людина і світ» 11 клас. *Історія в рідній школі*. 2016. № 10. С. 26–30.
6. Методичні рекомендації «Запобігання та протидія насильству» : додат. до листа М-ва освіти і науки України від 18.05.2018 № 1/11-5480 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18> (дата звернення: 20.10.2019).

Одержано 31.10.2019